

HUKUK İZLEME RAPORU 2023

ALAN İZLEME
RAPORLARI

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE YAYINLARI: 233
ALAN İZLEME RAPORLARI: 19
HUKUK İZLEME RAPORU 2023

Proje Yürütücüsü: Ahmet Sait Öner

Proje Danışmanı: Nihat Erdoğan

Editör: Talha Erdoğan, Ahmet Sait Öner

Yazarlar: Abdulkadir Yıldız, Ahmet Sait Öner, Ali Yeşilirmak, Emre Soyer, Mahmut Koca,
Muhammed Göçgün, Muharrem Kılıç, Nihat Bulut, Ömer Faruk Kafalı, Ömer Torlak

Yayın Koordinatörü: Mehtap Nur Öksüz

Araştırmacı & Veri Görselleştirme: Enes Kuru

Katkıda Bulunanlar: Elyesa Koytak, Yüsrü Muslu

Tashih: Betül Sezgin

Tasarım: Seyfullah Bayram

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2024
ISBN: 978-625-8350-90-6
E-ISBN: 978-625-7684-13-2
DOI: <http://dx.doi.org/10.26414/air19>

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

todam
TOPLUMSAL DÜŞÜNCE VE ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Bu Alan İzleme Raporu, Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | bilgi@ilke.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfının yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfını bağlamaz.

HUKUK İZLEME RAPORU 2023

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı
İstanbul, 2024

İçindekiler

Takdim	11
Türkiye'de Hukuk Sisteminin Genel Görünümü	12
Yargı Bürokrasisi ve Yüksek Yargı	16
Abdulkadir Yıldız	
İnsan Hakları: Temel Haklar ve Hukukun Üstünlüğü	24
Nihat Bulut	
Ceza Yargısı	36
Mahmut Koca	
Hukuk Yargısı	44
Ahmet Sait Öner	
İdari Yargı	54
Muhammed Göçgün	
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar	64
Ömer Torlak	
Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	72
Ali Yeşilirmak, Ömer Faruk Kafalı	

TÜRKİYE'DE HUKUK EĞİTİMİ

Hukuk Eğitiminin Dönüşümü: Sorun Alanları ve Yenilikçi Yaklaşımlar 84

Muharrem Kılıç

Hukuk Klinikleri: Türkiye'de Nasıl Uygulanabilir? 92

Emre Soyer

Sonuç ve Değerlendirme 97

Kaynakça 101

Editörler ve Yazarlar 103

Alan İzleme Raporları 106

Grafik ve Haritalar

Grafikler

Grafik 1. Adalet Bakanlığı Bütçesi ve Merkezi Bütçe İçerisindeki Payı (Milyar TL, %, 2012-2024)	17
Grafik 2. Hakim ve Savcı Sayısı ve Yargı Personeli Başına Düşen Dosya Sayısı (2015-2023)	17
Grafik 3. Avrupa ve Türkiye'de 100.000 Kişiye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı (2015-2023)	17
Grafik 4. Cinsiyete Göre Hakim ve Savcı Oranları (% , 2015-2023)	17
Grafik 5. Kişi Başına Yargı Bütçesi ve Yargı Bütçesindeki Adli Yardıma Ayrılan Pay (% , 2020)	19
Grafik 6. Anayasa Mahkemesi İş Yüğü (2005-2023)	19
Grafik 7. Anayasa Mahkemesi Yıl İçinde Açılan İptal Davaları ve İtiraz Başvuruları Sayısı (2015-2023)	21
Grafik 8. Yargıtay Ceza Daireleri Dosya Görünümü (2015-2023)	21
Grafik 9. Yargıtay Hukuk Daireleri Dosya Görünümü (2015-2023)	21
Grafik 10. Danıştay Dosya Görünümü (2015-2023)	21
Grafik 11. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Dosya İstatistikleri (2015-2023)	25
Grafik 12. Anayasa Mahkemesi İhlal Kararlarının Hak ve Özgürlüklere Göre Dağılımı (2018-2023)	25
Grafik 13. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvurulara İlişkin Denetim - Yıl İçinde Açılan Dosyaların Dağılımı (% , 2018-2023)	27
Grafik 14. AİHM'e Yapılan Toplam Başvuru Sayısı (2015-2023)	27
Grafik 15. AİHM'nin Türkiye Hakkında Verdiği İhlal Kararlarının Dağılımı (2017-2023)	29
Grafik 16. Yıllara Göre AİHS İhlal Sayıları (2000-2023)	29
Grafik 17. AİHM Karar Verilen Başvurularda İhlal Karar Oranları (% , 2023)	31
Grafik 18. Kamu Denetçiliği Kurumu Şikayet Başvurularının İdarelere Göre Dağılımı (2023)	31
Grafik 19. Kamu Denetçiliği Kurumu Şikayetlerin Konularına Göre Dağılımı (% , 2015-2023)	33
Grafik 20. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler ve Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (2014-2023)	33
Grafik 21. Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri Dosya Görünümü (2017-2023)	37
Grafik 22. Ceza Mahkemeleri Dosya Görünümü (Gün, Milyon; 2015-2023)	37
Grafik 23. Suç Türlerine Göre TCK Uyarınca Ceza Mahkemelerinde Gelen Dosya Sayıları (İlk 10 Suç, 2023)	37
Grafik 24. Ceza Mahkemelerinde Uyuşma Göre Sanık ve Mağdur/Müşteki Oranı (% , 2023)	39

Grafik 25. Cumhuriyet Başsavcılıkları Dosya Görünümü (Gün, Milyon; 2015-2023)	39
Grafik 26. Ceza İnfaz Kurumlarına Giren ve Çıkan Akış Nüfusu (2016-2023)	39
Grafik 27. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Sayısı (2016-2023)	41
Grafik 28. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Türk Vatandaşı ve Yabancı Oranı (% , 2016-2023)	41
Grafik 29. Adli Tıp Kurumu Dosya Görünümü (2015-2023)	41
Grafik 30. CEPEJ Üyesi Ülkelerde İlk Derece Ceza Mahkemeleri Dosya Görünümü (2020)	41
Grafik 31. Bölge Adliye Mahkemeleri Hukuk Daireleri Dosya Görünümü (2017-2023)	45
Grafik 32. Hukuk Mahkemeleri Dosya Görünümü (2015-2023)	45
Grafik 33. Hukuk Mahkemelerinde Ana Konularına Göre Açılan Davaların Oranı (% , 2018-2023)	45
Grafik 34. Hukuk Mahkemeleri Yıl İçinde Açılan Dosya Endeksi ve Ortalama Görülme Süresi (2023)	47
Grafik 35. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Dosya Sayısı (2015-2023)	49
Grafik 36. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Ortalama Görülme Gün Sayısı (2015-2023)	49
Grafik 37. Hukuk Mahkemeleri Dava Türlerine Göre Yıl İçinde Açılan Dosya Sayısı (İlk 10 Konu, 2023)	51
Grafik 38. Hukuk Mahkemeleri Mahkeme Türüne Göre Karar Bağlanan ve Devreden Dosya Sayısı (2023)	51
Grafik 39. Hukuk Mahkemelerinde 2023 Yılında Karara Bağlanan Dosyaların Açıldıkları Yıllara Göre Dağılımı	53
Grafik 40. Hukuk Mahkemeleri Kirayla İlişkili Yıl İçinde Açılan Dava Sayıları (2015-2023)	53
Grafik 41. CEPEJ Üyesi Ülkelerde İlk Derece Hukuk Mahkemeleri Dosya Görünümü (2020)	53
Grafik 42. Bölge İdare Mahkemeleri Dosya Görünümü (2015-2023)	55
Grafik 43. İdare Mahkemeleri Dosya Görünümü (2015-2023)	57
Grafik 44. İdare Mahkemeleri Dava Türlerine Göre Dosya Sayısı (İlk 10 Konu, 2023)	57
Grafik 45. Vergi Mahkemeleri Dosya Görünümü (2015-2023)	59
Grafik 46. Vergi Mahkemeleri Dava Türlerine Göre Dosya Sayısı (İlk 10 Konu, 2023)	61
Grafik 47. CEPEJ Üyesi Ülkelerde İlk Derece İdare Mahkemeleri Dosya Görünümü (2020)	61
Grafik 48. Kamu İhale Kurumu Genel Görünümü (2015-2023)	65
Grafik 49. İdarelerin Türlerine Göre Kamu Alım Tutarları (Milyar, 2015-2023)	65
Grafik 50. Kamu Alımlarının İhale Usullerine Göre Dağılımı (2015-2023)	65
Grafik 51. Rekabet Kurumu Kurul Kararlarının Kapsam, Nitelik ve Sonuçlarına Göre Dağılımı (2018-2023)	65
Grafik 52. Rekabet Kurumu Rekabet İhlali Kararları Oranları (% , 2021-2023)	67
Grafik 53. Kurul Kararlarının Sektörlere Göre Dağılımı (2022-2023)	67
Grafik 54. Rekabet Kurumu Verilen İdari Para Cezaları (Milyar, 2013-2023)	67

Grafik 55. BDDK Gözetiminde Bulunan Kuruluşların Finansal Sektör İçerisindeki Payları (% , 2022-2023)	67
Grafik 56. Finansal Sektör Toplam Aktifler (Milyar TL, 2015-2023)	69
Grafik 57. BDDK'ya Ulaşan Başvuru Konularının Dağılımı (İlk 5 Konu, 2019-2023)	69
Grafik 58. Sermaye Piyasaları Kurulu İhraç Başvuruları ve Sonuçları (2018-2023)	69
Grafik 59. Sermaye Piyasaları Kurulu İdari Para Cezası Uygulama Nedenleri ve Tutarları (Milyon TL, 2018-2023)	69
Grafik 60. Uzlaştırma Dosya Sayısı Görünümü (2017-2023)	73
Grafik 61. Uzlaştırmacıya Tevdi Edilen Dosyaların Durumu (% , 2017-2023)	73
Grafik 62. İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Dosya Sayısı (2019-2023)	73
Grafik 63. İş Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% , 2019-2023)	75
Grafik 64. Ticari Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% , 2019-2023)	75
Grafik 65. Tüketici Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% , 2020-2023)	75
Grafik 66. Sigorta Tahkim Komisyonu Başvuruların Poliçe Türlerine Göre Dağılımı (% , 2022-2023)	77
Grafik 67. Sigorta Tahkim Komisyonu Başvuruların İçeriklerine Göre Dağılımı (% , 2018-2023)	77
Grafik 68. Avukat Toplamı ve 100.000 Kişi Başına Düşen Avukat Sayısı (2015-2023)	85
Grafik 69. Hukuk Fakülteleri Toplam Öğrenci Sayısı (2016-2023)	87
Grafik 70. Hukuk Fakülteleri Yeni Kayıt ve Mezun Sayısı (2016-2023)	87
Grafik 71. Hukuk Fakültelerindeki Akademisyen ve Öğretim Görevlisi Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2016-2023)	87
Grafik 72. Hukuk Fakülteleri ve Akademisyen Sayısı (2016-2023)	87
Grafik 73. İllerdeki Hukuk Fakültesi Sayısı (2023)	89
Grafik 74. Lisansüstü Hukuk Programlarındaki Toplam Öğrenci Sayısı (2016-2023)	89
Grafik 75. Hukuk Alanında Konularına Göre Üniversitelerdeki Araştırma Merkezi Sayısı (2023)	89

Haritalar

Harita 1. Yargıda Bilgi ve İletişim Teknolojileri Endeksi (2020)	19
Harita 2. Hukukun Üstünlüğü Endeksi (2023)	31
Harita 3. Ceza Mahkemeleri Bin Kişi Başına Düşen Dosya Sayısı (İBBS-1, 2023)	37
Harita 4. Cumhuriyet Başsavcılıkları Bin Kişi Başına Düşen Soruşturma Evresindeki Sayısı (İBBS-1, 2023)	39
Harita 5. Hukuk Mahkemeleri Bin Kişi Başına Düşen Dosya Sayısı (İBBS-1, 2023)	47
Harita 6. İllere Göre Hukuk Mahkemelerine Açılan Davalarda İlk Sırayı Alan Dava (2023)	51
Harita 7. Bölge İdare Mahkemeleri Dava Daireleri Dosya Sayısı (2023)	55
Harita 8. Bölge Vergi Mahkemeleri Dava Daireleri Dosya Sayısı (2023)	55
Harita 9. İdare Mahkemeleri Bin Kişi Başına Düşen Dosya Sayısı (İBBS-1, 2023)	57
Harita 10. Vergi Mahkemeleri Bin Kişi Başına Düşen Dosya Sayısı (İBBS-1, 2023)	59
Harita 11. İllere Göre Sigorta Tahkim Kurulu Başvuruları (2023)	77
Harita 12. İllere Göre 100.000 Kişi Başına Düşen Avukat Sayısı	85
Harita 13. Avrupa'da 100.000 Kişi Başına Düşen Avukat Sayısı (2020)	85

Kısaltmalar

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
AYM	Anayasa Mahkemesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri
CEPEJ	Avrupa Konseyi Adaletin Etkinliği için Avrupa Komisyonu
CMK	Ceza Muhakemeleri Kanunu
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FSEK	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İSTAC	İstanbul Tahkim Merkezi
İTOTAM	İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KVKK	Kişisel Verileri Koruma Kurumu
MTK	Milletlerarası Tahkim Kanunu
SerPK	Sermaye Piyasası Kanunu
SMK	Sınai Mülkiyet Kanunu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
WJP	World Justice Project
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

Takdim

Av. Ahmet Sait Öner

İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

İLKE Vakfı, kuruluşundan bu yana ülkemizin toplumsal meselelerine yönelik bilgi, politika ve strateji üretme vizyonuyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Hukuk, eğitim, iktisat ve sivil toplum gibi alanlarda yürüttüğümüz çalışmalarla, yaşadığımız toplumu daha iyi anlamayı amaçlıyoruz. Toplumsal meselelere dair yaptığımız tespit ve sunduğumuz çözümlerle karar alıcılar, politika üreticileri, araştırmacılar ve sair muhataplara kaynak hükmünde veriler sunuyoruz.

İLKE Vakfının veriye dayalı ve sistematik bilgi üretme yaklaşımını en iyi yansıtan projelerinden biri Alan İzleme Raporları'dır. 2019 yılından itibaren her yıl düzenli olarak dört farklı konuda yayımladığımız bu raporlar, iktisat, eğitim, toplumun görünümü ve hukuk alanlarında toplumun durumunu izlenebilir hale getiriyor ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunmamıza imkan tanıyor. Akademik bir titizlikle hazırlanan bu raporlar, alanında uzman isimlerden oluşan bir yazar kadrosuyla iki kapak arasında okuyucuyla buluşuyor. Toplumun geniş kesimlerine hitap eden, ulaşılabilirliği ve akademik niteliği koruyan bu yayının serisini her yıl daha da geliştirmeyi hedefliyoruz.

Her yıl belli temalar etrafında hazırladığımız Hukuk İzleme Raporları, geçen yıl "Hukuk ve Ekonomi" teması altında dijital ekonomi, sosyal medya, kripto para ve düzenleyici-denetleyici kurulların işleyişi gibi yeni ekonomi alanlarının hukukla ilişkisini ele aldı. Ayrıca, anayasa hukukundan uluslararası göçe, aile

mahkemelerinden barolara, hukuk eğitiminden suça sürüklenen çocuklara kadar Türkiye'de 2022 yılı boyunca hukuk alanında öne çıkan gelişmeler adli istatistikler ışığında analiz edildi.

Bu yıl, önceki raporlarda ayrı başlıklar halinde incelediğimiz konuları bir araya getirerek daha bütünleştirici bir yaklaşım benimsedik. İlgili başlıkları kategorilendirerek detaylı analizler ve çeşitli veri görselleştirme teknikleri kullanarak elinizdeki raporu hazırladık. Sekiz bölümden oluşan bu raporda, yargı bürokrasisi ve yüksek yargı üzerine Abdülkadir Yıldız, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda Nihat Bulut, ceza yargısı konusunda Mahmut Koca, hukuk yargısı üzerine Ahmet Sait Öner, idari yargı konusunda Muhammed Göçgün, düzenleyici ve denetleyici kurumlar üzerine Ömer Torlak, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hakkında Ali Yeşilirmak ve Ömer Faruk Kafalı, hukuk eğitiminin dönüşümü konusunda Muharrem Kılıç ve hukuk klinikleri konusunda Emre Soyer kıymetli katkılarda bulundu.

Devlet aygıtının işleyişini, toplumsal dönüşümlerin seyrini hukuk olmadan gözlemleyemeyiz. İLKE Vakfı bu yapısal etkinin farkında olarak her yıl olduğu gibi bundan sonraki yıllarda da hukuk alanına dair izleme raporlarını yayımlamaya devam edecektir. Bu vesileyle raporumuzun hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlarımıza teşekkür eder, bu çalışmanın hukuk politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamasını dileriz.

Türkiye’de Hukuk Sisteminin Genel Görünümü

Hukuku takip etmek esasen toplumsal ve siyasi hayatı yakından takip etmektir. Hukuk alanında yaşanan gelişmeler, yenilikler, tartışmalar, kurumsal düzenlemeler ve sair hususlar toplumsal, iktisadi, siyasi ve kültürel birçok temel meselemizin yansıdığı hususlardır. Bu nedenlerle hukuk hiçbir zaman sadece teknik, formal veya teorik bir konu olarak görülmemelidir.

Türk Hukuk Sistemi uzun ve sancılı bir modernleşme sürecinden geçmiştir. Kanunların oluşumu, mahkemelerin işleyişi, kolluk kuvvetlerinin yapısı, dijital platform ve imkanların uygulanmasıyla bu modern hüviyetin birçok avantajlarından istifade edilmektedir. Öte yandan zikredilen modernleşme sürecinin dini, örfi ve tarihi irtibatları zayıflattığı ve oluşan boşluğun yeterince doldurulamadığı görülmektedir. Özellikle modern pozitif hukuk öğretisinin sert, kalıpsal örgüsünün Türk Hukuk Sisteminin işleyişine negatif etki ettiği, adaletin tesisinde zafiyetler ortaya çıkardığı tartışılmaktadır.

2023 yılında Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında yaşanan krizin sebebi ne olursa olsun yüksek yargının itibarını zedelemiştir. Uyuşmazlıkların çözüm yeri olması gereken yargının, uyuşmazlıkların kaynağı şeklinde görülmesi yargının en temel fonksiyonundan uzaklaşması anlamına gelecektir. Diğer yandan makul sürede yargılanma ile yargı tarafsızlığı da iç içe geçen kavramlar olarak öne çıkmaktadır (Yıldız, 2020).

Hukuk mesleklerine giriş sınavı yargı sisteminin gelişimi adına önemli bir adım olmuştur. Hukuk fakültesi sayıları ve fakülteye öğrenci alım kontenjanlarının düşürülmesi, avukatlık mesleğinin niteliğine katkı sağlayacaktır. Keza hakim ve savcı niteliğinin artırılması için de meslek içi eğitimlerin içeriklerinin çeşitlendirilmesine ihtiyaç olduğu, hakim ve savcılarının yapısal özelliklerine göre takip ve atama sisteminin geliştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’nin, 2023 yılında da içinde bulunduğu koşullar, bilhassa komşu ülkelerdeki istikrarsız durum, göçmen sorunu ve öteden beri yürütülen terörle mücadelenin zorluklarına rağmen insan hakları konusundaki çabalarını sürdürdüğü görülmektedir. Bununla beraber, raporda Nihat Bulut’un da değindiği üzere, makul sürede yargılanma hakkını kapsamına alan adil yargılanma hakkı 2023 yılında da en çok ihlal edilen hak olmaya devam etmektedir.

Ceza adalet sisteminin etkinliğini değerlendirmek ve sorunların çözümüne ne ölçüde katkı sağladığını belirlemek için adli istatistikler büyük önem taşımaktadır. Ceza yargısının oturmuş bir sistemle yürütüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda, Ceza Yargısı başlığında Mahmut Koca, etkin soruşturmanın yapılması, alternatif uyuşmazlık yönteminin kapsamlı şekilde uygulanması, hakimlerin performanslarının denetimi gibi faktörlerin ceza yargısının temellerini sağlamlaştıracağını vurgulamaktadır.

Hukuk yargısında ekonomik istikrarsızlığın etkisi en çok sulh hukuk mahkemelerinde hissedilmiştir. Öner, hukuk yargısı başlığında, artan ve uzun süren kira davalarının hukuki güveneyi zayıflatarak yargıya olan güveni azalttığını vurgulamaktadır. Hukuk yargısının bir diğer temel sorunu da aile mahkemelerinde görülmektedir. Uzun süren boşanma davaları Türkiye’de yargı sistemi adına çözüm bekleyen en temel sorunlardan birisi olarak görülmektedir.

İdari yargıda 2023 yılında mahkemelere en çok yansıyan uyuşmazlıkların 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ndan kaynaklanan uyuşmazlıkların olduğu verilere yansımaktadır. Birçok Avrupa ülkesine kıyasla iş yüküne paralel olarak adalete erişimde Türkiye iyi durumda olsa da yabancılarla ilgili uyuşmazlıkların mahkemelere bu şekilde yansımaları görünümü negatifleştiren bir etmen olarak öne çıkmaktadır. Göçgün, İdari Yargı bahsinde karar alıcıların idari tasarrufta bulunurken hukuk devleti bilinciyle hareket etmelerinin idari işlemlerdeki hukuka uygunluk oranını artıracaklarını vurgulamaktadır.

Adil piyasa faaliyetlerinin korunması ve haksız rekabetin önlenmesi misyonuyla faaliyet gösteren düzenleyici ve denetleyici kurumların güçlü bir şekilde kurumlaşması da hukuki açıdan ekonomik öngörülebilirliğin artmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Değişen ekonomik dinamikler, bu kurumların düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde dönemselsel olarak farklı alanlara yoğunlaşmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, rekabetçi dönüşüm ortamı kurumsal kapasitenin etkin kullanımı üzerinde de itekleyici bir unsur olup bu dönüşüme uyum sağlamak için kapasite geliştirme çabalarının önemi giderek artmaktadır (Torlak, 2023).

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri bağlamında uzlaştırma ve arabuluculuk süreçleri,

sigorta tahkim komisyonu ve tahkim merkezleri ile hakem-bilirkişilik uygulamaları yargı sistemine önemli katkılar sağlamaktadır. Yeşilirmak ve Kafalı, uzlaştırma ve arabuluculuk yöntemlerinin yargının iş yükünü hafifletmesini ve tarafların hızlı çözümler elde etmesini sağlayacağını vurgulamaktadır.

Türkiye’de hukuk eğitimi, bilimsel gelenek ve ekolleşme fikrinden uzak ve çoğulcu paradigmatik perspektiften kopuk biçimde geliştirilen pedagoji anlayışı ve eğitsel pratiklerle maluliyet arz etmektedir. Hukuk akademisinde epistemik bir ekolleşme ve bilim geleneğinin olmayışı hukuk eğitiminin niteliksel yetersizliğine yol açmaktadır. Hukukun bir fikir ve norm sistematigi olarak kendisini var ettiği varoluşsal zemin paranteze alınmaktadır. Kılıç’ın hukuk eğitiminin dönüşümünü incelediği yazıda da değindiği üzere, öğrenime konu olan somut hukuksal bilgi; tüm dinamikleriyle toplumsallığı ve değerselliği dışarıda tutan ya da soyutlayan bir düşünce düzlemine dayanmaktadır. Diğer yandan, hukuk eğitiminin kalitesini artırması beklenen hukuk kliniklerinin yapısı ve Türkiye’ye uyarlanabilirliği üzerine Emre Soyer kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Son olarak, hukuk eğitiminin geldiği noktada acil çözüm beklediği görülmektedir. Hukuk eğitime dair “nitelik azaldı” yönündeki şikayetlerin arttığı günümüzde hukuk eğitime dair nokta atışı, serinkanlı ve ilmî yöntemlerle sorunsallaştırmak gerektiği açıktır (Kılıç, 2017). Her sene hukuk fakültelerinden mezun sayısının artması gelinen noktayı geri dönülemez kılmaktadır. Hukuk fakültelerinin nitelikli, toplumsal değer ve ihtiyaçlara duyarlı, farklı sektörlerde becerilerini geliştirebilecek mezunlar verebilmesi gerekmektedir (Koytak, 2024). Türkiye’nin hukukta oluşan insan kaynağını doğru şekilde kanalize edip katma değeri yüksek işlerde istihdam edebilmesi şarttır.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

Ali Yeşilirmak

Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Bu bölümde Türk hukuk sisteminde mahkemelere alternatif olarak başlıca görülen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden uzlaştırma, arabuluculuk, ihtiyari tahkim ve sigorta tahkimi faaliyetleri analiz edilerek yargı sistemine olan katkıları ve bu alanlarda yaşanan gelişmeler değerlendirilmektedir. Analiz yazısında kullanılan veriler, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden, Sigorta Tahkim Komisyonu faaliyet raporlarından ve aşağıda belirtilen tahkim kurumu kaynaklarından elde edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri kadar uygulamada sık görülmesine de ve verileri kayıtlı olarak takip edilemese de hakem-bilirkişilik de faydalı bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Hakem-bilirkişilik, uyuşmazlık konusunun miktar, değer veya seviye, randıman ya da yeterlilik gibi bir başka vasfının, güvenilen, uzman ve tarafsız bir kişi (hakem-bilirkişi) tarafından tespit edilmesi ve bu tespitin taraflar için bağlayıcı olması ve bu hususların yalnızca anılan tespitle ispat edileceği kabul edilmektedir. Ancak bu yöntem, kanuni alt yapısı yeterince güçlü olmadığından, alternatif bir çözüm yöntemi olarak sıklıkla başvurulmamaktadır.

Uzlaştırma ve Arabuluculuk

Uzlaştırma ve Arabuluculuk yöntem olarak son derece birbirine benzer olmakla birlikte, uzlaştırma bazı ceza uyuşmazlıklarında üçüncü bir kişi yardımıyla (uzlaştırıcı) tarafların iletişim kurması ve anlaşmaya

Ömer Faruk Kafalı

Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

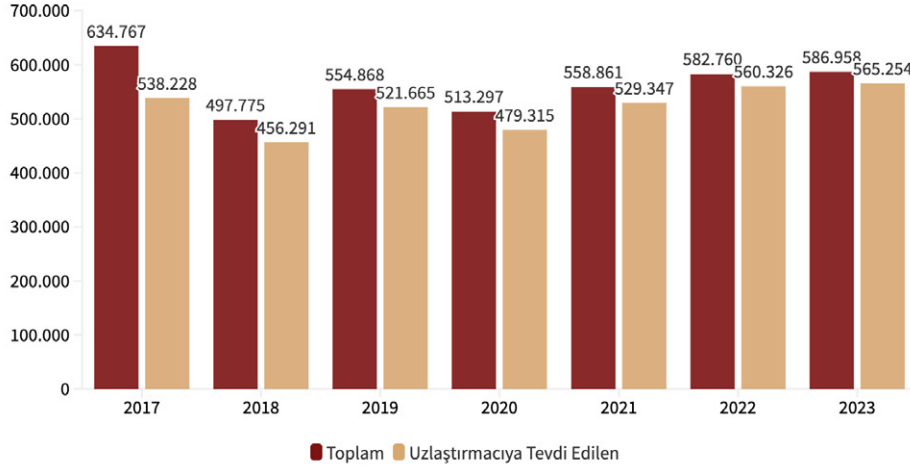
çalışması olarak adlandırılırken, arabuluculuk ise bazı özel hukuk uyuşmazlıklarında üçüncü bir kişi yardımıyla (arabulucu) tarafların iletişim kurması ve anlaşmaya çalışması faaliyetidir.

Uzlaştırma

Uzlaştırma, ceza adalet sisteminde mağdur ile failin iletişim kurarak anlaşmaya varmalarını ve sulh olmalarına imkan sağlayan bir süreçtir. 2017-2023 yılları arasında uzlaştırmaya tabi olan dosya sayılarında bazı değişiklikler gözlemlenmiştir. 2017 yılında 634.767 uzlaştırma dosyasından 538.228'i uzlaştırmacıya tevdi edilmiş, bunlardan 278.530'unda uzlaştırma teklifi kabul edilmiş ve bu dosyalardan 223.469 dosyada uzlaşma ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla uzlaşma kabul edilen dosyalarda uzlaşmanın sağlanma oranı yaklaşık %80 olmuştur. Toplam uzlaştırma dosya sayısının uzlaşma sağlanma oranı ise yaklaşık %35 olmuştur.

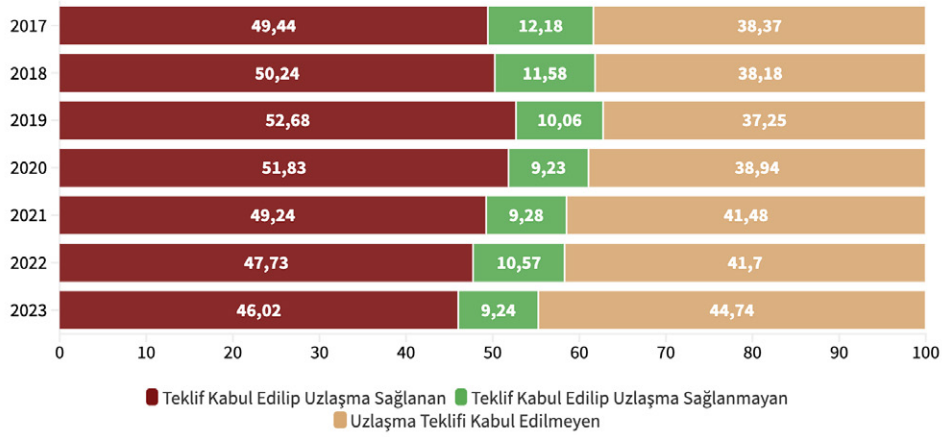
2023 yılına gelindiğinde ise, 586.958 dosyadan 565.254'ü uzlaştırmacıya tevdi edilmiş, 270.209'sinde uzlaşma teklifi kabul edilmiş ve bunlardan da 225.027 dosyada uzlaşma sağlanmıştır. Bu süreçte uzlaşma teklifini kabul etmeyen dosya sayısı ise 218.749 olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla uzlaşma kabul edilen dosyalarda uzlaşmanın sağlanma oranı yaklaşık %97 olmuştur. Toplam uzlaştırma dosya sayısının uzlaşma sağlanma oranı ise yaklaşık %38 olmuştur. Bu süreçte uzlaşma kabul edilen dosyalarda

HUKUK İZLEME RAPORU 2023

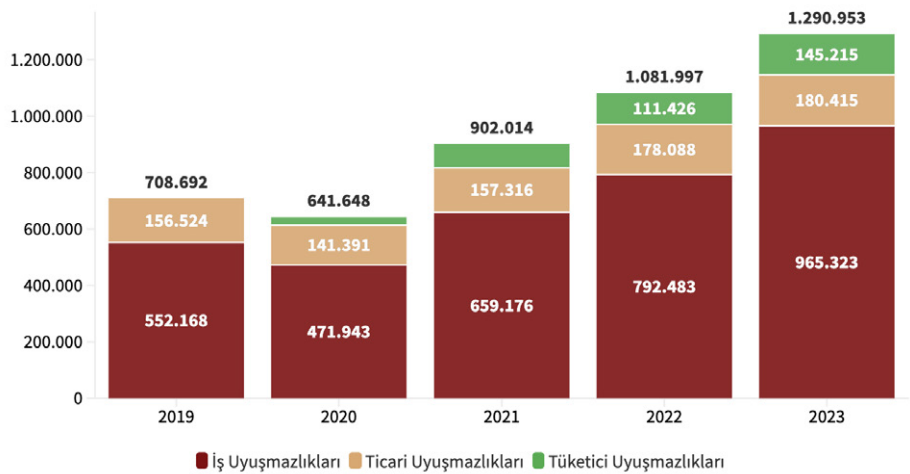
Grafik 60. Uzlaştırma Dosya Sayısı Görünümü (2017-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

Grafik 61. Uzlaştırmacıya Tevdi Edilen Dosyaların Durumu (% , 2017-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

Grafik 62. İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması Dosya Sayısı (2019-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

uzlaşmanın sağlanma oranı önemli ölçüde artarken, toplam uzlaştırma dosya sayısının uzlaşma sağlanma oranı ise yavaş bir artış göstermiştir.

Uzlaştırma süreçlerinin etkinliğini artırmak için tarafların bu yöntemler hakkında bilinçlendirilmesi ve uzlaştırmanın avantajlarının tanıtılması gerekmektedir. Bu tarafların uzlaşma teklifini kabul etmelerini teşvik edebilir ve süreçlerin daha hızlı sonuçlanmasını sağlayabilir.

Uzlaştırmaya tevdi edilmeyi bekleyen sayılar kıyaslandığında 7 yıl gibi bir sürede önemli bir hızlanma görüldüğü, 2017'de bekleyen 96.539 dosyanın 2023 itibarıyla 21.704'e düştüğü ve böylelikle dosya tevdi hızında bir artış olduğu görülmektedir. Uzlaştırmacı sayısının 2024 ilk çeyreği itibarıyla 32 bini aşması bunda büyük bir etkin olabilir.

Arabuluculuk

Arabuluculuk, bazı özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılan bir yöntem olup, ihtiyari ve dava şartı arabuluculuk olarak ikiye ayrılmaktadır. 2015-2022 yılları arasında ihtiyari arabuluculuk ile sonuçlanan dosya sayıları muazzam bir artış göstermiştir. 2015 yılında sadece 1160 ihtiyari arabuluculuk dosyası varken, 2022 yılı itibarıyla 469.829 ihtiyari arabuluculuk dosyası görülmüştür. Az bir örneklem olarak 2015 yılında anlaşma sayısı 1129 ve oranı %97 olurken, 2022 yılı itibarıyla bu sayı 464.436 ve oran neredeyse %99 seviyesine çıkmış ve sadece 5.393 dosyada anlaşma sağlanamamıştır. Anlaşma sağlanan dosya sayısının ve oranının artması, ihtiyari arabuluculuk yönteminin etkinliğini ve kabulünü göstermektedir. İhtiyari arabuluculukta her iki taraf gerçek menfaatleri doğrultusunda anlaştığından, "tam bir sulh"den

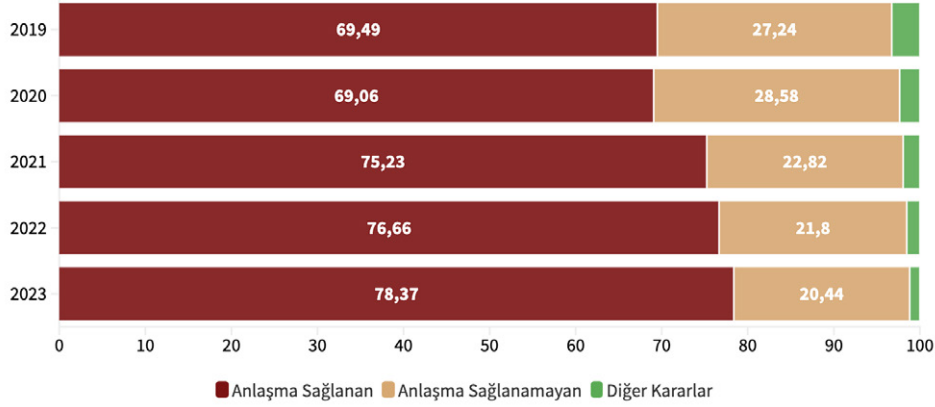
söz edilebilir. Bu durum ise toplumsal barışa büyük katkı sunmakta ve yargının iş yükünü hafifletmektedir.

2018'den beri bazı özel hukuk uyuşmazlıklarında uygulanan dava şartı arabuluculukta sayı ve oranlar ihtiyari arabuluculuğa göre farklılık göstermektedir. 2018 yılında 342.744 dosyadan 237.693'ü anlaşma ile sonuçlanmıştır. Böylelikle anlaşma oranı 2018 için %69 olmuştur. 2022 yılına gelindiğinde toplam dava şartı arabuluculuk sayısı tedrici olarak artarak 569.818 dosyaya yükselmiştir. 2022 yılı için anlaşma sağlanan dosya sayısı ise 248.686 olmuştur. Her ne kadar anlaşma sağlanan dosya sayısı artsa da oransal olarak önemli bir gerileme yaşanmış ve toplam anlaşma oranı dava şartı arabuluculukta %43 olmuştur. Dava şartı arabuluculuğun zorunlu hale getirilmesiyle birlikte, bu yöntemin daha yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Bu sayının artmasında en büyük etken, başta bazı işçi-işveren uyuşmazlıklarında başlayan dava şartı arabuluculuk uygulamasının aşamalı olarak, bazı tüketici ve ticari uyuşmazlıklara ve daha sonra da gayrimenkul ile kira uyuşmazlıkları gibi alanlara da sirayet etmesidir.

Arabuluculuk dosyaları ihtiyari ve dava şartı ayırt etmeksizin değerlendirildiğinde ise toplam dosya sayısının 2018'de 416.747 olduğunu, bunlardan 296.306'sında anlaşma sağlandığını (%71), 2023'e gelindiğinde ise toplam dosya sayısının 1.290.953 olduğunu, bunlardan 857.289'unda anlaşma sağlandığı (%66) görülmüştür.

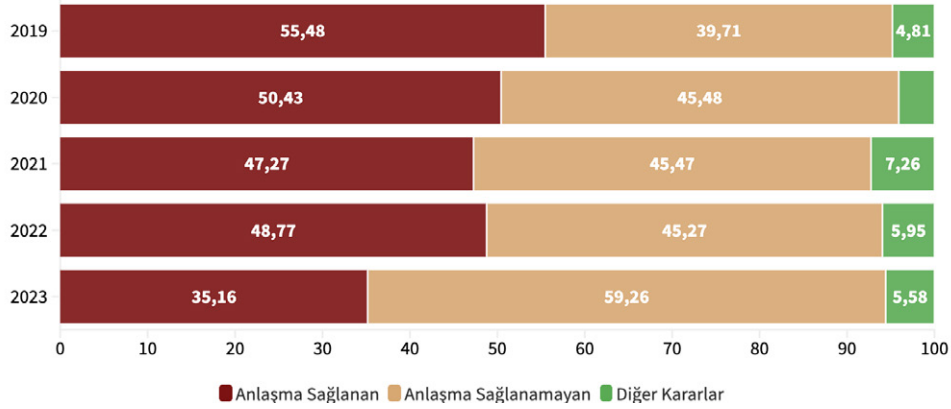
İhtiyari arabuluculuk süreçlerinde tarafların anlaşmaya varma oranlarının yüksek olması, bu yöntemin etkili olduğunu göstermektedir. Arabuluculuk, tarafların kendi iradeleriyle anlaşma sağlamalarına olanak tanıyarak, yargı

HUKUK İZLEME RAPORU 2023

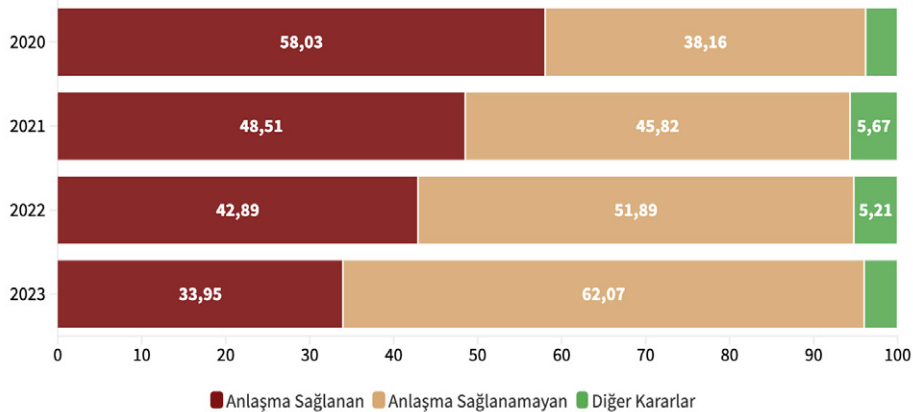
Grafik 63. İş Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% 2019-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

Grafik 64. Ticari Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% 2019-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

Grafik 65. Tüketici Uyuşmazlıklarında İhtiyari ve Dava Şartı Arabuluculuk Dosyalarının Durumu (% 2020-2023)

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri

sisteminin yükünü hafifletmektedir. Bu nedenle, arabuluculuk süreçlerinin daha yaygın ve etkin bir şekilde kullanılması teşvik edilmelidir. Aynı durum dava şartı arabuluculuk için ise söylenememektedir. Tarafların sürece gönüllü olarak gelmemesi ve bunu dava öncesi şekli bir aşama olarak görmeleri, dava şartı arabuluculuğun etkinliğine menfi etki etmektedir.

Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçleri, yargı sisteminin iş yükünü önemli ölçüde hafifletmiştir. Her iki yöntem de hızlı ve ekonomik çözümler sunarak, tarafların kazan-kazan esasına dayalı anlaşmalar yapmasını sağlamaktadır. Özellikle dava şartı arabuluculukla alakalı bir zihniyet değişimi olur ve sadece usulen tamamlanması gereken bir aşama olarak görülmemesi halinde daha etkili iyileşmeler görülebilir. Bu kapsamda arabuluculuk görüşmelerinin uzaktan telefon veya telekonferans/video konferans yöntemleri yerine muhakkak yüz yüze gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Nitekim arabuluculuk ile hedeflenen, tarafların arabulucunun desteği ile iletişim kurarak birbirlerini anlamaları ve anlaşma aralığında buluşmalarıdır.

Bu süreçlerin etkin ve doğru bir şekilde kullanılması, yargı sisteminin verimliliğini artırarak, adaletin daha hızlı ve etkin bir şekilde tecelli etmesini sağlamaktadır.

Tahkim

Tahkim, taraflar arasında doğmuş veya doğabilecek olan hukuki uyuşmazlıkların, devlet mahkemeleri yerine tarafsız üçüncü kişiler (hakemler) tarafından çözümlenmesine imkan tanıyan alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Tahkim, genellikle ticari uyuşmazlıklarda tercih edilen bir yöntem olup, uyuşmazlıkların daha hızlı, gizli ve esnek bir

şekilde çözülmesini sağlar. Türkiye’de tahkim mecburi ve ihtiyari olarak ikiye ayrılır. Her ne kadar bu konuda merkezi ve yeknesak veriler bulunmasa da ihtiyari tahkim, tahkim davalarının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

İhtiyari tahkim ise, arızı tahkim ve kurumsal tahkim olarak ikiye ayrılabilir. Yapısı gereği arızı tahkimin istatistikî verileri tutulmamaktadır. Kurumsal tahkimde ise her bir kurumun kendi bünyesindeki tahkim davalarına ilişkin bilgiler tutulmakta ve bu veriler kimi zaman kamuya açık kaynaklarda paylaşılmaktadır. Aşağıda ilgili kurumların erişilebilen tahkim verilerine göre değerlendirme yapılmıştır.

Sigorta Tahkim Komisyonu

Sigorta Tahkim Komisyonu, sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözümü için kurulmuş ihtiyari bir tahkim organıdır. Sigorta Tahkim Komisyonu, sigorta uyuşmazlıklarının çözümünde hızlı ve etkili bir yol sunmaktadır. Komisyon tarafından verilen kararlar ilam hükmünde ve icra edilebilir niteliktedir. Bu, sigorta tahkim sürecinin taraflar açısından güvenilir ve bağlayıcı bir çözüm yolu olduğunu göstermektedir.

2010-2023 yılları arasında komisyon nezdindeki hakem sayıları incelendiğinde, özellikle hayat dışı branşında önemli bir artış gözlemlenmiştir. 2010 yılında 123 olan hayat dışı uyuşmazlıklar için hakem sayısı, 2023 yılında 329’e yükselmiştir. Hayat uyuşmazlıklarına bakan hakem sayısı ise 2010 yılında 14 iken, 2023 yılında 13’e düşmüştür.

Sigorta hakem listesine kayıtlı olup fiilen görev yapan 342 sigorta hakemi bulunmaktadır. Hayat dışı branşlarda 329, hayat branşında 13 olmak üzere sigorta hakemliği listesine kayıtlı toplamda 342 sigorta hakemine ek

olarak Komisyonda 111 itiraz hakemi görev almaktadır.

Başvuruların poliçe türlerine göre dağılımına bakıldığında, başvuruların %97,11'lik kısmının (Trafik %94,74, Kasko %2,37) kara araçları kasko ve sorumluluk sigorta sigortalılarından doğan uyuşmazlıklara ilişkin olduğu görülmektedir. 2022 yılında trafik poliçelerinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin başvuruların tüm başvurular içindeki payı %95,11 iken 2023 yılında %94,74 olmuştur. Kasko sigortalarına ilişkin yapılan başvurular ise 2022 yılında %3,79 iken 2023 yılında %2,37 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında 133 olan Zorunlu Deprem Sigortası başvurusu (%0,03), ülkemizin 11 ilini etkileyen 7 Şubat 2023'te gerçekleşen büyük depremlerin etkisiyle yaklaşık 50 kat artarak 6.582 olarak gerçekleşmiş ve %1 üzerinde bir orana ulaşmıştır. Başvuruların içeriklerine göre dağılımında ise, tazminatın ödenmemesi en büyük paya sahiptir. 2018-2023 yılları arasında tazminatın ödenmemesi nedeniyle yapılan başvuruların oranı %70-80 arasında değişmiştir. 2022'de %79,61 olan bu oran, 2023'te düşerek %76,57'ye ulaşmıştır.

Komisyonun yapılan başvuru sayısında 2023 yılında önemli bir yükseliş kaydedilmiş, hakemlerce çözüme bağlanan uyuşmazlık sayısı ile Komisyon önüne gelen uyuşmazlıkların çeşitliliği de artmıştır. Komisyonun yapılan başvuru sayısı 2023 yılında, 2022 yılına göre %12,45 artışla 563.409'a yükselmiştir. 2023 yılındaki başvurunun %99,90'u hayat dışı branşlardan, %0,10'luk kısmı hayat branşından yapılmıştır.

2023 yılında, sigorta hakemlerince karara bağlanan dosya sayısı bir önceki yıl 334.145 iken %34,24 artışla 448.555 olarak gerçekleşmiştir. Sigorta hakemlerince karara

bağlanan 298.041 adet dosyada (%66) başvuruda belirtilen tazminat talebinin tamamı kabul edilmişken, 62.946 adet dosyada (%14) başvuru sahiplerinin taleplerinin kısmen kabul edildiği, 87.568 dosyada (%19) ise talep edilen tazminatın reddedildiği görülmektedir. Uyuşmazlıkların ortalama çözüm süresinin hesaplanmasında uyuşmazlık dosyalarının hakeme tevdi tarihinden dosyanın karara bağlanmasına kadar geçen sürelerin basit ortalaması esas alınmış olup, bu çerçevede 2023 yılında ortalama çözüm süresi 83 gün olarak gerçekleşmiştir.

Sigorta Tahkim Komisyonuna yapılan başvuruların coğrafi dağılımına baktığımızda, Marmara Bölgesi en yüksek başvuru sayısına sahip bölgedir. 2023 yılında yapılan toplam 556.245 başvurunun 339.511 başvuru Marmara Bölgesi'nden yapılmıştır. Bu, toplam başvuruların %61'ine karşılık gelmektedir. İç Anadolu Bölgesi ise 80.009 başvuru ile ikinci sırada yer almaktadır.

Sigorta Tahkim Komisyonu, sigorta uyuşmazlıklarının hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesini sağlayarak, sigorta sektörüne güveni artırmaktadır. Ancak, artan başvuru sayıları karşısında hakem sayısının yetersizliği, çözüm sürecini uzatmaktadır. Hakemlerin, önlerine gelen uyuşmazlıklar hakkında azami 4 ay içerisinde karar verme zorunluluğu bulunmasına rağmen, dosyaların hakemlere atanma süresi aylarca sürebilmektedir. Bu durum, komisyonun hızlı ve etkili bir yol olarak çalışabilmesini engellemektedir.

2023 yılında verilen kararlara karşı yapılan itiraz başvurularının %55,10'unun sigorta kuruluşları tarafından, %38,33'ünün sigortalılar ve diğer hak sahipleri tarafından, %6,57'sinin ise hem sigorta kuruluşları hem de sigortalılar tarafından yapıldığı görülmektedir. 2023 yılı

için İtiraz Red %70,41 olarak gerçekleşmiş ve Sigorta Şirketi Lehine Karar Değişikliği sadece %9,92 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun 2023 yılı sonunda bazı sigorta şirketlerinin tahkim uygulamasından ayrılmasına zemin hazırladığını gösterebilir.

Sigorta Tahkim Komisyonu'nun etkinliğini artırmak için, hakem sayısının artırılması gerekmektedir. Artan başvuru sayıları karşısında hakemlerin iş yükü de artmakta ve bu da dosyaların çözüm sürecini uzatmaktadır. Hakem sayısının artırılması, başvuruların daha hızlı ve etkin bir şekilde sonuçlandırılmasına katkı sağlayacaktır.

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM)

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM), ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir kurumsal merkezdir. İTOTAM, 2014 yılında kurulmuş olup, ticari uyuşmazlıkların hızlı ve etkin bir şekilde çözülmesini sağlamaktadır. 2023 yılı itibarıyla İTOTAM'daki dava sayısı 40'ın üzerindedir. Ortalama tahkim süresi 2019 yılında 9 ay iken, 2022 yılında 10 aya yükselmiştir. 2023 yılında açılan davaların bazıları halen devam etmekte olduğu için süreleri grafiğe dahil edilmemiştir.

İTOTAM'da yürütülen davaların %63,6'sı 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) kurallarına göre, %36,4'ü ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) kurallarına göre yürütülmüştür. Dava taraflarının çok büyük çoğunluğunu (%86,1) şirketler veya işletmeler oluştururken, gerçek kişilerin (%8,3) ve kamu kuruluşlarının (%2,4) da değişen oranlarda taraf olduğu görülmektedir.

Uyuşmazlık türlerine göre bakıldığında, en fazla uyuşmazlık tekstil sektöründe (%22,2)

gerçekleşmiş, bunu inşaat (%16,7), enerji (%16,7) ve teknoloji (%16,7) sektörleri takip etmiştir. Diğer önemli uyuşmazlık alanları arasında sigortacılık (%11,1), gıda (%5,6), makine endüstrisi (%5,6) ve sağlık (%5,6) bulunmaktadır.

Hakemlerin seçiminde ise tek hakemle çözülen uyuşmazlıklar %64,3 oranında iken, üç hakemle çözülen uyuşmazlıklar %35,7 oranındadır. İTOTAM, tahkimde cinsiyet çeşitliliğini artırmak amacıyla, Tahkim Divanı tarafından atanan kadın hakem sayısını artırmayı hedeflemektedir. 2023 yılında, İTOTAM Tahkim Divanı tarafından atanan hakemlerin %50'si kadın hakemlerden oluşmaktadır.

İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC)

İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC), ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. 2021 yılı dava istatistiklerine göre, ISTAC'ta görülen davaların %57'si seri tahkim, %43'ü ise normal tahkim usulünde gerçekleşmiştir. Uyuşmazlıkların doğduğu alanlar incelendiğinde, bilişim hukuku %24 ile en yüksek orana sahipken, bunu %18 ile satım sözleşmeleri, %13 ile enerji hukuku ve %12 ile inşaat hukuku takip etmektedir. Diğer önemli uyuşmazlık alanları arasında hizmet sözleşmeleri (%7), spor hukuku (%8) ve avukatlık ücret sözleşmeleri (%4) bulunmaktadır. ISTAC'ın en son açıklanan verilerine göre 2022 Ekim-2023 Ekim aralığında açılan dava sayısı 140 olmuştur.

ISTAC'ta yargılama süresi ortalama olarak 6 ay sürmektedir. Dava taraflarının milliyetlerine bakıldığında, davaların %70'i yerli, %30'u ise uluslararası tahkim olarak gerçekleşmiştir. Kadın hakem oranı %39 iken, erkek hakem oranı %61'dir. ISTAC da hızlı ve etkin tahkim çözümleri sunarak ticari uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.

Değerlendirme ve Öneriler

Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçleri, Sigorta Tahkim Komisyonu ve tahkim merkezleri ile hakem-bilirkişilik yargı sistemine önemli katkılar sağlamaktadır. Uzlaştırma ve arabuluculuk yöntemleri, yargının iş yükünü hafifletmekte ve tarafların hızlı çözümler elde etmesini sağlamaktadır. Sigorta Tahkim Komisyonu, sigorta uyuşmazlıklarının hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesini sağlayarak, sigorta sektörüne güveni artırmaktadır. ISTAC ve İTOTAM gibi tahkim merkezleri ise, özellikle ticari uyuşmazlıkların çözümünde hızlı ve etkin çözümler sunarak, ticaret hayatının devamlılığını sağlamaktadır.

Bu yazı, hukuk sistemini veriye dayalı somut bir perspektifle ele alarak yargının işleyişine dair tespit ve öneriler sunmaktadır. Analizler, hukuki veriler üzerinden yıllık mukayeseli bir değerlendirme yaparak hukuk sisteminde yaşanan gelişmeleri ve kırılma noktalarını açıklamaktadır. Uzlaştırma ve arabuluculuk, tahkim ve sigorta tahkimi gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin etkin bir şekilde kullanılması, yargı sisteminin verimliliğini artırarak adaletin daha hızlı ve etkin bir şekilde tecelli etmesini sağlayacaktır. Hakem-bilirkişiliğin yapısı nedeniyle merkezi bir veri toplayıcısı olmadığından, buna ilişkin veri sunulamamış ve önerilerin aktarılmasıyla yetinilmiştir.

Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçleri, Sigorta Tahkim Komisyonu ve tahkim merkezleri ve uygulanabilirse hakem-bilirkişilik, Türkiye'deki hukuk sisteminin etkinliğini artıran önemli uyuşmazlık çözüm mekanizmalardır.

Tahkimin etkinliği ve uygulama sayıları dünyada artmaya devam ederken, Türkiye'de de son on yılda tahkim uygulaması düzenli olarak artmaktadır. Yargıtay kararlarıyla, yargı

uygulanmasında tahkime yabancı olma nedeniyle önyargıların bırakıldığı ve iyi tahkim uygulamalarının desteklendiği açıkça görülmekte ve tahkim isabetli bir şekilde teşvik edilmektedir. Türkiye'nin uluslararası uyuşmazlıklarda da tercih edilmeye başlanan bir yer haline geldiği ISTAC ve İTOTAM dava verileri ışığında tespit edilebilmektedir. Nitekim 2023 itibarıyla, İTOTAM verilerine göre, davaların %63,6'sı Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre yürütülmüştür. Bu da yabancılık unsurlu davaların arttığını göstermektedir.

Dünyanın önde gelen tahkim ülkeleri başlıca İsviçre, İngiltere ve Fransa'dır. Burada en önemli faktörlerin başında tahkim alanında uzmanlaşmış avukatların ve mahkemelerin bulunması gelmektedir. Türkiye'nin İsviçre, İngiltere veya Fransa gibi çok sıklıkla tercih edilen tahkim ülkelerinden birisi olma yolunda ilerlemesi tahkimin daha yaygın olarak uygulanması ve tahkim kapsamında mahkemelerin yardımı ve denetiminin uzmanlaşmış hakimler eliyle hızlıca karara bağlanmasına bağlıdır. Bu kapsamda örneğin iptal davalarının tıpkı İsviçre'de olduğu gibi doğrudan yegane merci olarak Yargıtay'da görülmesi ve karara bağlanması düşünülebilir.

Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçlerinin uzun vadede başarısı, vatandaşların daha okul çağında bu yöntemleri ve kültürü öğrenip içselleştirmelerine bağlıdır.

Bu süreçlerin daha yaygın ve etkin bir şekilde kullanılması, yargının iş yükünü hafifletmekte ve tarafların hızlı çözümler elde etmesini sağlamaktadır. Sigorta Tahkim Komisyonu ve tahkim merkezlerinin desteklenmesi ve tanıtılması, uyuşmazlıkların hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, tahkim süreçlerine dair bilincin artırılması, daha adil ve kapsayıcı bir hukuk

sistemi oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, önerilerin hayata geçirilmesi, hukuk sisteminin verimliliğini ve etkinliğini artırarak, toplumsal güvenin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

- **Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçlerinin tanıtımı:** Uzlaştırma ve arabuluculuk süreçlerinin tanıtımı ve vatandaşlar ile süreç tarafların bilinçlendirilmesi sağlanarak, bu yöntemlerin daha etkili kullanılması teşvik edilmelidir.
- **Arbuluculuk yasal altyapısının güçlendirilmesi:** Bilim Komisyonu tarafından arabuluculuğun mevcut sorunlarına yönelik yapmış ve tamamlamış olduğu çalışmaların ivedilikle kanunlaşmış uygulamaya geçirilmelidir.
- **Arbuluculuk görüşmelerinin muhakkak yüz yüze yapılması:** Arabuluculuk görüşmelerinin uzaktan telefon veya telekonferans/video konferans yöntemleri yerine muhakkak yüz yüze gerçekleştirilmesi gerekir.
- **Hakem sayısının artırılması:** Sigorta Tahkim Komisyonundaki hakem sayısının artırılması, başvuruların daha hızlı ve etkin bir şekilde sonuçlandırılmasına katkı sağlayacaktır.

- **Tahkim merkezlerinin desteklenmesi:** İTOTAM gibi tahkim merkezlerinin desteklenmesi ve tanıtılması, ticari uyuşmazlıkların hızlı ve etkin bir şekilde çözülmesine katkı sağlayacaktır.
- **Tahkim mevzuatının güncellenip güçlendirilmesi:** İsviçre, İngiltere ve Almanya gibi ülkeler tahkim mevzuatını yakın zamanda güncelledi veya güncelleme çalışmalarına devam etmekte. Türkiye’de de tahkim mevzuatı güncel uluslararası uygulamalar ve mukayeseli hukuk ışığında gözden geçirilmeli ve en iyi uygulamalar ışığında reforme edilmelidir.
- **İptal davalarının Yargıtay’da görülüp kesinleşmesi:** Hakem kararlarına karşı açılan iptal davalarının doğrudan uzman daire üyeleri tarafından karara bağlanıp kesinleşmesi sağlanmalıdır.
- **Coğrafi dağılımda dengesizliklerin giderilmesi:** Türkiye’nin diğer bölgelerinde de sigorta tahkimine yönelik bilgilendirme ve teşvik çalışmaları yapılmalıdır.
- **Hakem-bilirkişiliğin kanuni altyapısının güçlendirilmesi ve teşvik edilmesi:** Hakem-bilirkişilik hızlı ve etkin bir çözüm mekanizması olmasına rağmen kanuni alt yapısı açık ve ayrıntılı düzenlenmelidir.